

УДК 323.22(437.6):329.1/.9(=511.14)

DOI: 10.24144/2218-5348.2020.2.22.7-22

*Grigorij Mesežnikov,
sociológ, politológ, prezident
Inštitútu pre verejné otázky
(IVO), Bratislava*

POLITICKÁ REPREZENTÁCIA ETNICKÝCH MAĎAROV NA SLOVENSKU V OBDOBÍ DEMOKRATICKEJ TRANSFORMÁCIE: STAV, TRENDY, VÝZVY

Словацька Республіка – держава зі значною часткою національних меншин у загальній чисельності населення країни. Найчисленніша меншість – угорська. Її політична репрезентація, сформована після падіння комуністичного режиму і відновлення демократії, є невід'ємною частиною демократичного політичного процесу протягом трьох десятиліть, проте після парламентських виборів у лютому 2020 року громадяни Словаччини угорської національності втратили своє автентичне представництво в парламенті через надмірну фрагментацію угорського сегмента словацької партійної системи і нездатність представників політичних формувань, що спираються на підтримку виборців угорського походження, подолати її.

Автор аналізує діяльність угорських партій у Словаччині в 1990-2020 рр. і фактори, що впливають на їх політичну вагу в контексті загального становища угорської національної меншини, розглядає процес формування і розвитку угорської політичної сцени в Словацькій Республіці. У статті проаналізовано результати угорських партій на парламентських, муніципальних і регіональних виборах, а також на виборах до Європейського парламенту, їх контексти і наслідки.

Ключові слова: *Словаччина, внутрішня політика, угорська національна меншина, етнічний фактор у політиці, угорські політичні партії в Словаччині, вибори.*

The Slovak Republic is a state with a significant share of ethnic minorities in the country's total population. The largest minority is the Hungarian minority. Its political representation, which was formed after the fall of the communist regime and the restoration of democracy, has been an integral part of the democratic political process for three decades. However, after the parliamentary elections in February 2020, Slovak citizens of Hungarian lost their authentic representation in parliament due to the excessive fragmentation of the Hungarian segment of the Slovak party system and the inability of representatives of political formations based on the support of voters of Hungarian origin to overcome it.

The author analyzes the performance of Hungarian parties in Slovakia in the years 1990–2020 and the factors influencing their political weight in the context of the overall position of the Hungarian ethnic minority. He discusses the process of

forming and development of the Hungarian political scene in the Slovak Republic, the position of its individual actors within the Slovak system of political parties, their mutual interactions as well as interactions with other parties, including their performance in the ruling coalitions. Author presents and analyzes the results of the Hungarian parties in the parliamentary, municipal, regional and European elections, their contexts and consequences.

Key words: Slovakia, domestic politics, Hungarian ethnic minority, ethnic factor in politics, Hungarian political parties in Slovakia, elections.

1. Maďarská komunita na Slovensku: vybrané politické charakteristiky a faktory ovplyvňujúce jej postavenie

Maďarské obyvateľstvo Slovenskej republiky¹ je vo všeobecnosti dobre integrované do sociálno-politických a hospodárskych štruktúr krajiny (hoci niektoré lokality obývané občanmi maďarskej národnosti majú horšie sociálno-ekonomické ukazovatele ako priemer krajiny – je tu vyššia miera nezamestnanosti, nižšia kvalita dopravnej infraštruktúry atď.). Politicky je to vysoko mobilizovaná časť obyvateľstva s vlastnou politickou reprezentáciou na všetkých úrovniach verejnej správy (miestnej, regionálnej a centrálnej). Politická reprezentácia maďarskej komunity má dlhoročné skúsenosti s účasťou na procese tvorby demokratickej politiky (vrátane účasti na vládnutí na celoštátnej úrovni), má tiež osobitné väzby na vybrané politické sily v Maďarsku a je objektom osobitného prístupu zo strany maďarskej vlády (pozri viac Kopeček, s. 443-481).

Pre etnických Maďarov na Slovensku je príznačný nezanedbateľný záujem o kultúrny a verejný život Maďarska. Slovenskí Maďari sú príjemcami kultúrnej, umeleckej a mediálnej produkcie z Maďarska, mnohí z nich sledujú maďarský vnútropolitický vývoj, majú svoje ideologické a politické preferencie týkajúce sa situácie v Maďarsku. Súčasne, podľa reprezentatívnych prieskumov verejnej mienky prevažná väčšina etnických Maďarov žijúcich na Slovensku sa cíti byť lojálnymi občanmi Slovenskej republiky.

Postavenie maďarskej komunity na Slovensku ovplyvňujú nasledujúce faktory:

- celková situácia v oblasti reprezentácie menšín (vrátane iných jej typov než politickej²),
- vládna politika v oblasti vzdelávania, kultúry, používania materinských jazykov menšín, ľudských práv, regionálneho rozvoja, politiky v oblasti zamestnanosti, rozvoja vidieka a poľnohospodárstva,

¹ V roku 2019 podľa Štatistického úradu SR (www.statistics.sk) žilo na Slovensku 450 122 občanov maďarskej národnosti, ktorí tvorili 8,25% celkového obyvateľstva krajiny – *Maďari na Slovensku*, https://sk.wikipedia.org/wiki/Ma%C4%8Fari_na_Slovensku

² Táto otázka je pre maďarskú komunitu v SR zvlášť dôležitá. Ide o to, že doposiaľ jedinou uznávanou (a všeobecne akceptovanou) reprezentáciou maďarskej komunity boli (a stále sú) politické strany, predstavitelia ktorých sú volení do parlamentu za rovnakých podmienok ako zástupcovia všetkých ostatných strán. Preto špecifické problémy maďarskej komunity a návrhy na ich riešenie sú vnímané politickými aktérmi ako súčasť straníckej politiky (a tak sa k nim následne aj pristupuje), nie ako fenomén so zvláštnym obsahom, ktorý nie je identický s obsahom straníckej politiky. Faktom však je, že zatiaľ nijaký iný typ reprezentácie etnických Maďarov s dostatočnou legitimitou sa na Slovensku neskonštituoval.

- postavenie politickej reprezentácie maďarskej komunity v politickom systéme SR (vrátane pozícií vo výkonnej moci), vzťahy medzi stranami zastupujúcimi občanov maďarskej národnosti a väčšinovými politickými aktérmi.

Existujú také otázky (témy), ktoré môžu spôsobovať resp. prehľbovať problémy vo vzťahoch medzi príslušníkmi maďarskej komunity a slovenskou väčšinou. Ide o:

- odlišnú interpretáciu vybraných historických udalostí (asimilácia nemaďarských národov v rakúsko-uhorskej monarchii v 19. a 20. storočí, dôsledky Trianonskej zmluvy, udalosti a vývoj na Slovensku a v Maďarsku v rokoch 1938–1945 a po druhej svetovej vojne, presuny obyvateľstva – vysídlenie, deportácie, výmeny),

- úvahy o rôznych aspektoch a koncepciách autonómie, celkový verejný a politický diskurz o autonómii,

- územno-správne členenie krajiny,

- opatrenia, navrhované vládou Maďarska, týkajúce sa príslušníkov maďarských menšín v susedných krajinách (dvojité občianstvo, osobitný status zahraničných Maďarov atď.),

- udalosti vo vnútornej politike Maďarska.

Prvkom, ktorý je možné v súčasnosti pozorovať na Slovensku, je určité vnútro-maďarské napätie (t. j. napätie vnútri samotnej maďarskej komunity). Zatiaľ čo v minulosti (od roku 2009) to súviselo najmä s rozštiepením maďarskej časti politickej scény na dva relevantné subjekty (SMK a Most-Híd) so vzájomným súperením, v posledných rokoch k tomu prispieval aj odlišný postoj k politike maďarskej vládnej strany Fidesz a jej lídra Viktora Orbána, k jeho politike – ako ju sám nazýva – „neliberálnej demokracie“, vychádzajúcej za hranice čisto etnicky definovanej problematiky slovensko-maďarských vzťahov a dotýkajúcej sa otázok spojených s charakteristikami politického režimu, spôsobom výkonu moci, vzťahom k EÚ a celému projektu európskej integrácie, politikou V-4 voči EU. V týchto otázkach Orbánov koncept nachádza v prostredí maďarskej menšiny na Slovensku pluralitnú odozvu – tak kladnú, ako aj kritickú. To sa do určitej miery odráža aj na politických preferenciách občanov maďarskej národnosti a vedie k názorovej a ideovej diferenciacii v ich prostredí.

2. Formovanie a vývoj politickej reprezentácie maďarskej menšiny v SR

K významným vnútropolitickým faktorom ovplyvňujúcim vzťahy medzi Slovákami a Maďarmi patria najmä tie, ktoré súvisia s pôsobením politickej reprezentácie maďarskej komunity, s jej reálnou politickou váhou, nastavením na interakcie s politickou reprezentáciou slovenskej väčšiny, ako aj s mierou politickej mobilizácie občanov maďarskej národnosti.

Po roku 1989 na Slovensku pôsobilo niekoľko relevantných maďarských politických aktérov, v rôznych organizačných podobách (v samostatných politických stranách a vo volebných koalíciách) – od MNI (neskôr MOS), MKDH a hnutia Spolužitie cez MK, SMK až po Most-Híd. Ďalšie maďarské subjekty boli skôr politicky nerelevantné resp. marginálne. Pre maďarské politické strany na Slovensku

bola príznačná programová rozmanitosť a ideová pluralita (Öllös, s. 59-87; Szarka, s.89-115).

Dva dátumy sa viažu na zlomové okamihy v pôsobení maďarských politických subjektov na Slovensku: rok 1998 a rok 2009.

Prvý dátum súvisel s integračným trendom v prostredí maďarskej politickej reprezentácie (i keď bol z pohľadu maďarskej komunity vynútený vonkajšími okolnosťami), druhý, naopak, s trendom dezintegračným, avšak vygenerovaným zvnútra.

V roku 1998 reakciou vtedajších opozičných koalíčných volebných zoskupení na účelovú zmenu volebných pravidiel, schválenú vládnu koalíciou HZDS–SNS–ZRS na čele s Vladimírom Mečiarom, sa stala zmena ich politických stratégií. Obidve opozičné viac-stranícke koalície – SDK a MK – museli posilniť integračný rozmer vo svojej politike. Zvolili však rozdielne prístupy. Každý z nich odrážal špecifický charakter jednotlivých strán, najmä ich ideový profil a medzinárodné väzby, praktické skúsenosti a dosiahnutú úroveň vzájomnej spolupráce, akceptovateľnosť koalíčnej zostavy pre voličov jednotlivých strán.

Zatiaľ čo slovenské strany, tvoriace päťčlennú koalíciu SDK (KDH, DU, DS, SDSS a SZ), si zvolili cestu vytvorenia tzv. volebnej strany de facto na na jedno použitie so zachovaním organizačnej samostatnosti pôvodných („materských“) strán, subjekty tvoriace trojčlennú MK (MKDH, hnutie Spolužitie a MOS) sa rozhodli o splynutí do jedného politického subjektu – SMK. K faktorom, ktoré s konečnou platnosťou ovplyvnili rozhodnutie vedenia MKDH, Spolužitia a MOS zlúčiť sa do jednej formácie, patrili niekoľkoročné skúsenosti spolupráce v rámci štandardných volebných koalícií (MKDH–Spolužitie v rokoch 1990–1994, MKDH–Spolužitie–MOS v rokoch 1994–1998), programová blízkosť jednotlivých subjektov (MKDH bola konzervatívnou formáciou, členom Európskej demokratickej únie; Spolužitie, ktoré sa deklarovalo ako konzervatívno-liberálny subjekt a MOS, hlásiaca s k liberalizmu, boli členmi Liberálnej Internacionály), vysoká miera akceptovateľnosti zjednoteného subjektu voličmi maďarskej národnosti a veľká pravdepodobnosť, že v prípade zjednotenia troch maďarských subjektov sa ešte väčšmi posilní fenomén „etnického“ hlasovania v ich prostredí.

Dôležitú úlohu zohrala aj skutočnosť, že diskusia o budúcej organizačnej forme spolupráce maďarských strán sa začala ešte pred očakávanou novelizáciou volebného zákona. Diskutovalo sa pritom o rôznych variantoch reakcie na zmenu volebnej formuly – o vytvorení osobitnej volebnej strany alebo o splynutí troch subjektov do jedného (Sándor, s. 51-59).

Myšlienku vytvorenia volebnej strany, predpokladajúcej zachovanie samostatných politických subjektov, uprednostňovala MOS. Ideu organizačného splynutia troch subjektov do jedného preferovalo od samého začiatku Spolužitie. Bolo to však MKDH, ktoré po schválení novely volebného zákona akcelerovalo proces integrácie vnútri MK vlastným preregistrovaním na SMK a ponukou Spolužitiu a MOS pripojiť sa k tejto novovytvorenej strane.

Vznik jednotnej SMK sprevádzal formálny zánik pôvodných troch subjektov. Došlo k ich zlúčeniu na úrovni ústredí, regionálnych a lokálnych štruktúr a členstva.

Ideové špecifiká pôvodných strán, zjednotených do SMK, sa odrazili na vnútornom usporiadaní tejto strany, v rámci ktorej určitý čas pôsobili dve ideové platformy: kresťansko-konzervatívno-ľudová (členovia bývalého MKDH a bývalého Spoluzitia) a občiansko-liberálna (členovia bývalej MOS), neskôr tieto platformy zanikli (Orogváni, s. 74-92).

Napokon, v rozhodujúcich parlamentných voľbách v roku 1998 zvolený postup maďarských politických subjektov priniesol svoje praktické ovocie: zjednotená strana získala počet poslaneckých mandátov porovnateľný s počtom mandátov získaných maďarskými subjektmi v predchádzajúcich voľbách a vstúpila do širokej demokratickej vládnej koalície.

V roku 2009 bol v maďarskom segmente slovenskej politickej scény zaznamenaný opačný – dezintegračný – trend. Turbulentný vnútorný vývoj naštrbil súdržnosť SMK, viedol k jej rozkolu a odchodu zo strany viacerých jej významných predstaviteľov (vrátane zakladajúceho predsedu Bélu Bugára), k založeniu nového politického subjektu – strany Most-Híd, čerpajúcej podporu v prostredí voličov maďarskej národnosti. Nová strana sa stala významným konkurentom SMK. Po jej založení volebné preferencie SMK klesli na hranicu (a neskôr aj pod hranicu) voliteľnosti do parlamentu. Nový subjekt sa následne stal na celú dekádu relevantným politickým aktérom, s voličskou podporou dostatočnou na to, aby sa trikrát po sebe stal parlamentnou a dvakrát aj vládnu stranou.

Vznik Mostu-Híd ovplyvnil podobu politickej reprezentácie maďarskej komunity, ktorá sa stala ideologicky pluralitnejšou, ale zároveň aj fragmentovanejšou. Viedlo to k určitému preskupeniu síl v opozičnej časti politickej scény, pričom nielen v tej maďarskej. Po prvom sneme novej strany v roku 2009 jej predseda Bugár (bývalý líder SMK) vyhlásil, že Most-Híd nie je druhá maďarská strana na Slovensku, že je to subjekt otvorený pre každého občana, ktorý podporuje toleranciu a nechce napätie v slovensko-maďarských vzťahoch. V snahe osloviť aj nemaďarských voličov, založil Most-Híd svoje krajské a okresné organizácie aj v tých regiónoch Slovenska, kde podiel etnických Maďarov na celkovom obyvateľstve bol malý, resp. zanedbateľný.

3. Maďarské strany v SR: miera úspešnosti vo voľbách, odlišné vzorce volebnej podpory

Na základe vyhodnotenia miery úspešnosti účinkovania politických strán opierajúcich sa o voličov maďarskej národnosti môžeme konštatovať, že v poslednej dekáde politická váha spomínaných strán odvodená od ich zastúpenia vo volených orgánoch na rôznych úrovniach klesá. Zastúpenie týchto strán v parlamente, vyjadrené počtom získaných poslaneckých mandátov, sa od roku 2010 znižovalo. V posledných štyroch volebných cykloch stagnoval počet voličov hlasujúcich za dve relevantné maďarské strany v parlamentných voľbách (pozri tabuľku 1).

Bolo to spôsobené predovšetkým spomínanou fragmentáciou maďarskej politickej scény, jej rozdvojením na dva samostatné nekooperujúce a navzájom si konkurujúce subjekty. Priamym výsledkom tejto fragmentácie bol opakovaný neúspech jednej z maďarských strán v parlamentných voľbách. Znižovala sa aj

volebná mobilizácia slovenských Maďarov (Mészárosová-LampI, s. 23-24) čo mohlo súvisieť najmä s nespokojnosťou časti voličov s praktickým výkonom obidvoch strán a ich zástupcov (vo volebnom období 2016–2020 išlo najmä o nespokojnosť s účinkovaním strany Most-Híd v koalícnej vláde so Smerom-SD a SNS). Časť voličov maďarskej národnosti hlasovala vo voľbách nie za SMK a Most-Híd, ale za iné strany.

Tabuľka 1. Voľby do Národnej rady Slovenskej republiky (NR SR): účinkovanie politických strán zastupujúcich voličov maďarskej národnosti

Voľby	Politické subjekty	Počet hlasov	Podiel hlasov (v %)	Počet mandátov v NR SR	Status subjektov po voľbách
1990	MKDH-Spolužitie	292 636	8.66	14	MKDH-Spolužitie mimo vlády
1992	MKDH-Spolužitie	228 885	7.42	14	MKDH-Spolužitie v opozícii
	MOS	+ 70 689 = 299 574	2.29	-	MOS mimo NR SR
1994	MK (MKDH, Spolužitie, MOS)	292 936	10.18	17	MK v opozícii, počas Moravčíkovej vlády podporila koalíciu DU-KDH-SDE
1998	SMK	306 623	9.12	15	SMK vo vláde
2002	SMK	321 069	11.16	20	SMK vo vláde
2006	SMK	269 111	11.68	20	SMK v opozícii
2010	Most-Híd	205 538	8.12	14	Most-Híd vo vláde
	SMK	+ 109 638 = 315 176	4.33	0	SMK mimo NR SR
2012	Most-Híd	176 088	6.89	13	Most-Híd v opozícii
	SMK	+ 109 483 = 285 571	4.28	0	SMK mimo NR SR
2016	Most-Híd	169 593	6.50	11	Most-Híd vo vláde
	SMK	+ 105 495 = 275 088	4.04	0	SMK mimo NR SR

2020	Most-Híd	59 174	2.05	0	Most-Híd mimo NR SR
	MKS (SMK)	+			
		112 662	3.90	0	SMK mimo NR SR
		= 171 836			

Zdroj: Štatistický úrad SR.

Údaje v tabuľke 1 svedčia o tom, že čím integrovanejšia bola maďarská časť politického spektra SR, tým bola vyššia miera jej zastúpenia v parlamente (a tým aj zastúpenia občanov maďarskej národnosti na celoštátnej úrovni politiky).

Analýza účinkovania maďarských strán ukazuje, že vzorce ich volebnej podpory sa odlišovali podľa toho, o aké typy volieb išlo.

V parlamentných voľbách (voľbách do NR SR) bol od svojho vzniku v roku 2009 úspešnejší Most-Híd, ktorý sa dostal do parlamentu v troch voľbách, zatiaľ čo SMK sa nedostala do parlamentu v posledných štyroch voľbách ani raz.

V regionálnych voľbách bola silnejšia (z hľadiska počtu získaných mandátov v krajských zastupiteľstvách) SMK, zatiaľ čo Most-Híd bol výrazne slabší (pozri tabuľku 2).

Tabuľka 2. Regionálne voľby: účinkovanie politických strán zastupujúcich voličov maďarskej národnosti

Voľby	Počet mandátov SMK v krajských zastupiteľstvách	Počet mandátov Most-Híd v krajských zastupiteľstvách
2001	60	-
2005	53	-
2009	32	2
2013	34	4
2017	30	8

Zdroj: Štatistický úrad SR.

V komunálnych voľbách výsledky oboch strán pri voľbách tak poslancov, ako aj starostov/primátorov boli porovnateľné, i keď s miernym posunom v prospech SMK (pozri tabuľku 3).

Tabuľka 3. Komunálne voľby: účinkovanie politických strán zastupujúcich voličov maďarskej národnosti

Voľby	SMK		Most-Híd	
	Podiel poslancov (v %)	Podiel starostov a primátorov (v %)	Podiel poslancov (v %)	Podiel starostov a primátorov (v %)
2002	9.54	8.00	-	-
2006	9.17	7.40	-	-
2010	5.68	4.43	4.21	3.26
2014	5.54	3.67	3.99	2.99
2018	6.04	3.96	4.43	4.37

Zdroj: Štatistický úrad SR.

Po voľbách do Európskeho parlamentu (EP) 2019 prvýkrát od roku 2004 nie je v tomto jedinom priamo volebnom orgáne Európskej únie zastúpená ani jedna zo strán opierajúcich sa o voličov maďarskej národnosti. Výsledky SMK a Mostu-Híd v dvoch posledných voľbách do EP boli porovnateľné z hľadiska úspešnosti. V roku 2014 sa obe strany dostali do EP s jedným poslanceckým mandátom každá, v roku 2019 sa do EP nedostala ani jedna strana (pozri tabuľku 4).

Tabuľka 4. Voľby do Európskeho parlamentu účinkovanie politických strán zastupujúcich voličov maďarskej národnosti

Voľby	SMK			Most-Híd		
	Podiel hlasov (v %)	Počet hlasov	Počet mandátov	Podiel hlasov (v %)	Počet hlasov	Počet mandátov
2004	13.24	92 927	2	-	-	-
2009	11.33	93 750	2	-	-	-
2014	6.53	36 629	1	5.83	32 708	1
2019	4.96	48 929	0	2.59	25 562	0

Zdroj: Štatistický úrad SR.

Ukázalo sa, že v tých voľbách, v ktorých bola zaznamenávaná nízka volebná účasť (regionálne voľby, voľby so EP), zisk SMK bol oproti zisku Mostu-Híd vyšší.

V týchto voľbách SMK mala súdržnejší a mobilizovanejší elektorát než Most-Híd, hoci vo voľbách 2019 ani vyšší volebný zisk SMK oproti Mostu-Híd jej nestačil na získanie poslaneckého mandátu.

4. Interakcia politickej reprezentácie maďarskej komunity s väčšinovými politickými stranami, pôsobenie maďarských strán vo vláдах

Dôležitú úlohu vo vzťahoch medzi Slovákmi a Maďarmi zohráva vzťah slovenskej politickej elity k maďarskej komunite a jej politickej reprezentácii. V tejto otázke sa dá poukázať na tri aspekty:

1. Mnohí slovenskí politici (najmä nacionalisticky orientovaní) v priebehu pomerne dlhého obdobia neboli ochotní akceptovať (vnútorne, psychologicky, ale aj na praktickej úrovni) asymetriu, ktorá sa historicky formovala v slovensko-maďarských vzťahoch³. Títo politici sa snažili uplatňovať vo vzájomných vzťahoch princíp reciprocity, pričom vo všetkých sférach bez rozdielu, vo všetkých spoločensky relevantných otázkach. Ukázalo sa, že to jednoducho nefunguje keďže odporuje realite, že takýto prístup je nepoužiteľný a neudržateľný. Išlo pritom o systémový prvok v praktickej politike a bolo jasné, že ak zodpovedná politická elita nebude konať v súlade s realitou, nijaký problém sa nevyrieši. Pozitívny význam v tomto kontexte mala skutočnosť, že vlády Mikuláša Dzurindu (1998–2002, 2002–2006) a Ivety Radičovej (2010–2012) netrvali na uplatňovaní zásady reciprocity. Rovnako postupovala aj vláda Roberta Fica a Petra Pellegriniho v rokoch 2016–2020. Od uplatnenia princípu reciprocity ju odrádzala prítomnosť Mostu-Híd vo vládnej koalícii a vcelku vybalansované bilaterálne vzťahy medzi Slovenskom a Maďarskom.

2. Situáciu mnohé roky komplikovalo to, že v tzv. maďarskej otázke národne (nacionalisticky) orientovaní slovenskí politici uplatňovali „blokový“ prístup. Pridržiavali sa tohto nediferencujúceho prístupu tak, že považovali Maďarov za homogénnu entitu – maďarskú menšinu v SR, SMK (neskôr Most-Híd), Maďarov ako etnickú skupinu, Maďarsko ako štát, maďarskú vládu, jednotlivé politické strany v Maďarsku apod. Nediferencujúci prístup uplatňovali nielen politici SNS a HZDS, ale v určitom období aj zástupcovia Smeru-SD. Nepoužívali ho však predstavitelia demokratických nepopulistických strán (a po roku 2012 prestal používať už aj Smer-SD).

3. Dôležitým aspektom bola (a aj v súčasnosti je) prítomnosť a vysoká pravdepodobnosť situačného posilnenia etnického nacionalizmu vo vnútornej politike a verejnom diskurze krajiny a to prostredníctvom nacionalistických síl (v minulosti to boli najmä SNS a HZDS, dnes je to pravicovo-extrémistická ĽSNS). Slovenskí

³ Najvýraznejším prejavom tejto asymetrie je situácia s národnostnými menšinami v oboch krajinách. Zatiaľ čo podiel príslušníkov maďarskej národnostnej menšiny na celkovom obyvateľstve Slovenska je značný, podiel príslušníkov slovenskej národnostnej menšiny v Maďarsku je omnoho nižší.

nacionalisti sa stále hlásia ku koncepcii etnického (nie politického resp. občianskeho) národa čím fakticky uplatňujú princíp vylúčenia menšín.

Strany zastupujúce občanov maďarskej národnosti boli od roku 1990 v každom funkčnom období až do roku 2020 zastúpené v slovenskom parlamente minimálne prostredníctvom jedného subjektu (koalície alebo strany). Od roku 1998 tieto strany boli súčasťou vládných koalícií štyrikrát: v rokoch 1998–2002, 2002–2006, 2010–2012 a od roku 2016. Dvakrát pôsobila vo vláde SMK, dvakrát pôsobil vo vláde Most-Híd.

V rokoch **1990–1992**, v začiatkoch transformačného procesu, určitá časť politickej reprezentácie maďarskej komunity participovala na výkonnej moci prostredníctvom spojenectva s jedným z väčšinových politických subjektov. Bola to MNI, ktorá mala svojich zástupcov na kandidátnej listine VPN, poslancov v poslaneckom klube VPN a jedného zástupcu v koalíčnej vláde VPN/MNI–KDH–DS. Parlamentná reprezentácia maďarskej komunity v podobe poslancov MKDH a Spolužitia pôsobila síce mimo vlády, nebola však klasickou opozíciou (na rozdiel od SNS, SĎĽ a od roku 1991 aj HZDS). Väčšinu legislatívnych návrhov proreformného charakteru z dielne vládnej koalície poslanci MKDH a Spolužitia podporili.

V roku **1994** maďarské strany podporovali vládu KDH–DU–SĎĽ na čele s Jozefom Moravčíkom, neboli síce de jure členmi vzniknutej vládnej koalície, ale de facto boli jej neformálnymi aktérmi.

V rokoch **1998–2002**, ktoré nasledovali po období vládnutia autoritárskych národno-populistických strán orientovaných na režim neliberálnej demokracie, pôsobila na Slovensku vládna koalícia SDK–SĎĽ–SMK–SOP, ktorá mala črty „veľkej koalície“, známej z modelu konsociačnej demokracie Arenda Lijpharta⁴. V porovnaní s vládou Jozefa Moravčíka z roku 1994 mala prvá vláda Mikuláša Dzurindu adekvátnu inštitucionálnu podobu. Nebola „minimálnou víťaznou koalíciou“, malá ústavnú väčšinu v parlamente (93 poslaneckých mandátov) a reprezentovala viaceré spoločenské segmenty, vrátane najväčšej národnostnej menšiny. Práve účasť SMK vo vláde posilňovala typologické prvky tejto vlády ako vlády „veľkej koalície“. Účinkovanie SMK vo vláde nemalo symbolický charakter a nebolo obmedzené len na riešenie menšinovej problematiky, čo v tom čase prekonávalo limity tradične prisudzované menšinovej politickej strane. Adekvátny spôsob reprezentácie politicky vysoko mobilizovanej maďarskej menšiny vo výkonnej moci (podpredseda vlády, ministri, štátni tajomníci ministerstiev) a v legislatíve (podpredseda parlamentu, predsedovia parlamentných výborov) vytváral

⁴ Určité prvky vlády „veľkej koalície“ mala už vláda demokratických strán na čele s Jozefom Moravčíkom, ktorá pôsobila v marci – septembri 1994. Táto vláda však nevzišla bezprostredne z parlamentných volieb, jej legitimita bola odvodená od zmeny pomeru síl v parlamente počas volebného obdobia a jej podpora stranami vtedajšej Maďarskej koalície nemala charakter priamej účasti vo vláde.

priaznivé podmienky pre pozitívny prelom vo vzťahoch medzi väčšinovým slovenským národom a etnickými Maďarmi po niekoľkých rokoch konfrontačnej nacionalistickej politiky vlády HZDS–SNS–ZRS.

Veľká koalícia sa pritom nezrodila automaticky. Začiatková etapa rokovaní o zostavení vlády po voľbách 1998 odhalila rozdielne predstavy potenciálnych koaličných partnerov o zložení koalície. Zástupcovia SDK vyhlásili, že trojčlenná koalícia SDK–SDL–SOP bez účasti SMK by bola pre túto stranu prijateľnejším riešením. SDK a SOP však trvali na účasti SMK a na vytvorení štvorkoalície a napokon SMK sa stala koaličným partnerom.

V rokoch **2002–2006** SMK druhýkrát účinkovala vo vláde. Vládna koalícia SDKÚ–SMK–KDH–ANO bola užšia čo do svojej veľkosti (mala 78 poslaneckých mandátov) a programového základu. Už to nebola široká, ale stredo-pravá koalícia, čo ešte väčšmi zvýraznilo význam SMK ako subjektu s nastavením na liberálne socio-ekonomické reformy (o pôsobení SMK v slovenských vláдах v obdobiach 1998–2002 a 2002–2006 pozri: Hamberger, s. 117-136).

Do určitej miery sa podobná situácia zopakovala v rokoch **2010–2012**, keď sa členom stredo-pravej vládnej koalície spolu s SDKÚ–DS, KDH a SaS stal Most-Híd (vládna koalícia mala 79 poslaneckých mandátov). Išlo však už o iný maďarský subjekt, s odlišným programovým profilom a vedením (viac občianskym než nacionálnym) a s neidentickým voličským zázemím (okrem etnických Maďarov boli medzi voličmi Mostu-Híd aj Slováci).

Vo vláde pôsobil Most-Híd aj v rokoch **2016–2020**, bol členom vládnej koalície spolu so Smerom-SD a SNS (spočiatku aj so stranou Siet'), ktorá disponovala pri svojom vzniku 78 poslaneckými mandátmi). Most-Híd vstúpil do vlády so stranami, s ktorými dovtedy nielen maďarské politické subjekty, ale ani slovenské stredo-pravé demokratické a nepopulisticke strany nikdy na vládnej úrovni nespolupracovali. Bolo to najkontroverzejšie rozhodnutie, ktoré v tejto otázke urobila politická strana zastupujúca voličov maďarskej národnosti.

Na zdôvodnenie rozhodnutia vstúpiť do koalície so Smerom-SD a SNS uviedli predstavitelia Mostu-Híd celý súhrn argumentov: snahu zaistiť celkovú politickú stabilitu v krajine, absenciu inej koaličnej alternatívy s väčšinovou podporou v parlamente, potrebu boja proti pravcovému extrémizmu, zabezpečenie pro-integračnej a pro-západnej línie v zahraničnej politike štátu, úsilie uspokojiť potreby príslušníkov národnostných menšín, vrátane maďarskej menšiny.

Vývoj, ku ktorému došlo v rokoch 2016–2020, najmä turbulentné udalosti v roku 2018, ex-post značne zrelativizovali niektoré z uvedených argumentov. Rozhodnutie Mostu-Híd zostať vo vláde po vražde investigatívneho novinára Jána Kuciaka a jeho snúbenky Martiny Kušnírovej, v situácii keď účastníci masových

protestných manifestácií žiadali odchod vlády a predčasné parlamentné voľby, vyvolalo kritiku v radoch jeho potenciálnych voličov a spôsobilo pokles jeho volebnej podpory pod hranicu voliteľnosti.

Pred parlamentnými voľbami 2020 sa politická reprezentácia maďarskej komunity na Slovensku dostala na pomyselnú križovatku. Musela vyhodnotiť existujúci stav a prijať zásadné rozhodnutie. Mala dať odpoveď na nalievajúcu výzvu – ako zaistiť slovenským Maďarom takú podobu reprezentácie a participácie na všetkých administratívnych úrovniach v štáte, aby v čo najadekvátnejšej forme boli zabezpečené ich záujmy. Bola to výzva o to vážnejšia, že vyrovnávanie sa s ňou sa odohrávalo v oveľa náročnejších podmienkach než v minulosti, v oveľa konkurenčnejšom prostredí vzhľadom na pohyby na politickej scéne a vznik nových strán, ktoré sa pokúšali oslovovať široké spektrum voličov, vrátane voličov maďarskej národnosti.

Spomínaná výzva súvisela predovšetkým s prekonaním existujúcej fragmentácie maďarskej politickej scény a obnovou spolupráce v záujme zachovania dostatočnej miery zastúpenia občanov maďarskej národnosti v orgánoch verejnej moci. Takisto išlo o zlepšenie podmienok pre spoluprácu so slovenskými demokratickými stranami. Výsledky tejto spolupráce by mali (tak ako to bolo v minulosti) mať pozitívny vplyv nielen na postavenie príslušníkov maďarskej komunity, ale aj na celkový stav slovenskej demokracie.

5. Maďarské strany v parlamentných voľbách 2020

Napriek tomu, že zástupcovia obidvoch relevantných maďarských strán – Mostu-Híd a SMK – investovali pomerne veľa energie do úsilia prekonať fragmentáciu maďarskej časti politickej scény, pokus o spoločné účinkovanie v parlamentných voľbách 2020 prostredníctvom ich volebného spojenectva napokon zlyhal.

Výsledky reprezentatívnych prieskumov verejnej mienky v predvolebnom období opakovane signalizovali, že volebná podpora maďarských subjektov je rozložená spôsobom, ktorý nedával ani jednej z nich jednoznačné šance na zvolenie do NR SR v prípade samostatného kandidovania. Volebné preferencie obidvoch subjektov sa dlhodobo pohybovali pod 5-percentnou hranicou. Konfliktné vzťahy medzi parlamentným a vládnyim Mostom-Híd a mimoparlamentnou a fakticky opozičnou SMK však od samého začiatku možnosť užšej spolupráce komplikovali.

V druhej polovici roka 2019 sa uskutočnili rokovania medzi zástupcami Mostu-Híd a SMK, ktoré ukázali, že predstavy oboch subjektov o podobe predvolebnej spolupráce sa značne odlišujú. V auguste 2019 pokus vytvoriť štandardnú volebnú dvojčlennú koalíciu SMK – Most-Híd stroskotal na tom, že Most-Híd odmietol ponuku SMK na rovnocenné rozdelenie (50% : 50%) kandidátov na spoločnej kandidátnej listine. Predmetom nezhôd bolo tiež účinkovanie lídrov zúčastnených strán na spoločnej kandidátke – predstavitelia SMK boli proti tomu, aby lídrom

kandidátky bol predseda Mostu-Híd Béla Bugár. Po neúspešnom rokovaní s SMK Most-Híd oznámil, že bude vo voľbách kandidovať samostatne.

O niekoľko týždňov neskôr, v polovici októbra 2019, sa uskutočnil ešte jeden pokus zástupcov Mostu-Híd a SMK dohodnúť sa (aj spolu s tretím subjektom – Maďarskou kresťanskodemokratickou alianciou – MKDA) na spoločnom postupe vo voľbách. Situácia, v ktorej prebiehali rokovania troch subjektov, sa však líšila od situácie v auguste 2020, keďže v tom čase už začalo vyvíjať aktivity novovytvorené politické zoskupenie – hnutie Spolupatričnosť (Összefogás). Cieľom tohto hnutia, politicky blízkeho SMK (jeho vznik iniciovali bývalí poprední členovia SMK), bolo vytvoriť platformu na spoločné kandidovanie vo voľbách politikov maďarskej národnosti.

Rokovania napokon vyústili do predbežnej dohody o spoločnom postupe vo voľbách troch subjektov – SMK, Mostu-Híd a MKDA. Ich zástupcovia oznámili, že pôjdu do volieb na kandidátnej listine volebnej strany pod názvom „Strana regiónov Most MK“. Dohoda sa týkala aj umiestnenia lídrov na kandidátnej listine, ktorí sa nemali dostať na popredné miesta (t. j. do prvej desiatky kandidátov). Republikové predsedníctvo SMK však spomínanú dohodu o niekoľko dní odmietlo. Odvolalo sa na „zmenené politické podmienky“ a vyhlásilo, že sa bude usilovať o spoločné účinkovanie vo voľbách 2020 všetkých existujúcich maďarských subjektov – okrem SMK, Mostu-Híd a MKDA ešte aj Maďarského fóra (MF) a hnutia Spolupatričnosť.

Následne na rokovaní o možnosti spoločného postupu vo voľbách sa zúčastnili predstavitelia všetkých piatich spomínaných subjektov. Rokovanie bolo napokon prerušené (a tým aj de facto ukončené) na návrh SMK, keďže prítomní zástupcovia strán sa nevedeli dohodnúť na vylúčení povolebnej spolupráce so Smerom-SD (možnosť takejto spolupráce na rozdiel od SMK, MF a Spolupatričnosti neodmietli Most-Híd a MKDA).

Vzápätí SMK, MF a hnutie Spolupatričnosť oznámili, že pre účasť na voľbách vytvárajú svoju spoločnú kandidátnu listinu a že Spolupatričnosť sa premenuje na Maďarskú komunitnú spolupatričnosť (MKS), ktorá sa stane formálnou platformou pre účinkovanie členov týchto troch subjektov.

Most-Híd pribral na svoju kandidátku jednotlivých zástupcov MKDA, strany Rómska iniciatíva Slovenska (RIS) a strany Šanca. Na kandidátnej listine MKS sa okrem kandidátov SMK umiestnili aj predstavitelia MF.

Vývoj pred voľbami 2020 tak pripomenul situáciu pred voľbami 2012, keď sa dve relevantné maďarské strany pokúšali dohodnúť o spoločnom účinkovaní, rokovania medzi ich zástupcami však boli neúspešné kvôli odlišným predstavám o organizačnej forme kandidovania (Mesežnikov, 2012. s. 36). Pred parlamentnými voľbami 2016 sa už SMK a Most-Híd o volebné spojenectvo nepokúšali.

Ani jeden z kandidujúcich maďarských subjektov sa do NR SR napokon vo voľbách 2020 nedostal, v dôsledku čoho prvýkrát od roku 1990 v slovenskom parlamente nebude mať maďarské obyvateľstvo svoju autentickú politickú reprezentáciu. Sumárny zisk maďarských politických subjektov, ktoré v roku 2020 kandidovali v parlamentných voľbách, bol najnižší od roku 1990 (pozri tabuľku 1).

Zánik zastúpenia občanov maďarskej národnosti v slovenskom parlamente bol jedným z najvýznamnejších politických posunov, ku ktorým došlo v krajine v dôsledku volieb 2020.

Po neúspešnom účinkovaní vo voľbách došlo v SMK a v Moste-Híd k výmenám v ich vedeniach. Začiatkom augusta 2020 zástupcovia troch strán – SMK, Mostu-Híd a Spolupatričnosti – ohlásili zámer založiť spoločnú stranu zastupujúcu občanov maďarskej národnosti. V druhej polovici augusta 2020 SMK, Most-Híd a Spolupatričnosť podpísali v meste Komárno deklaráciu o vytvorení spoločnej maďarskej strany (*SMK, Most-Híd a Spolupatričnosť chcú ...*, 2020). Ako cieľ spájania do jedného subjektu prezentovali zástupcovia spomínaných strán obnovenie parlamentnej reprezentácie etnických Maďarov. V komárňanskej deklarácii jej signatári uviedli, že považujú slovenských Maďarov za „štátotvorné spoločenstvo Slovenskej republiky a zároveň za súčasť maďarského národa“ a že v najbližších voľbách bude kandidovať „jednotná strana združujúca rôznorodé politické názory“. Samotný proces zlúčenia troch subjektov by sa mal uzavrieť do konca roku 2020 (Szalay, 2020).

Záver

Politická reprezentácia etnických Maďarov zohrala dôležitú úlohu v procese demokratickej transformácie Slovenska. Popri presadzovaní záujmov významnej časti obyvateľstva Slovenskej republiky prispela v rámci spolupráce so slovenskými demokratickými politickými silami k vytváraniu priaznivejších podmienok (najmä stabilného politického prostredia a navzájom ústretových a kooperatívnych medzi-etnických vzťahov) pre proces vnútorných reforiem, pre integráciu do EÚ a vstup do NATO.

V dôsledku fragmentácie maďarského segmentu slovenskej politickej scény v poslednom desaťročí miera zastúpenia etnických Maďarov na jednotlivých úrovniach klesala a v roku 2020 zanikla na úrovni národného parlamentu (rok predtým aj na úrovni Európskeho parlamentu). Táto skutočnosť podnecuje predstaviteľov jednotlivých politických subjektov, zastupujúcich etnických Maďarov, k úvahám a praktickým krokom na prekonanie doterajšej fragmentácie a na naštartovanie procesu postupnej re-integrácie.

Tento proces však podľa všetkého bude oveľa náročnejší než bol v minulosti v obdobných situáciách, keď politické subjekty zastupujúce občanov maďarskej národnosti spájali svoje sily (napríklad v roku 1998). Rôznosmerná ideová evolúcia, ktorú zaznamenali vo svojom vývoji po roku 2009 jednotlivé maďarské subjekty, zanechala vážne stopy, ktoré sa nebude dať ľahko odstrániť a vzniknuté deliace línie prekonať. Doterajšie skúsenosti s pokusom o ich prekonanie môžu vyvolávať skepsu. Po parlamentných voľbách 2016, keď sa SMK opäť – ako v rokoch 2010 a 2012 – do parlamentu nedostala a Most-Híd sa síce tam dostal, ale so slabším oproti očakávaniam výsledkom, predstavitelia oboch strán naznačovali potrebu užšej spolupráce resp. spojenia, nijaké praktické kroky však týmto smerom vtedy neurobili.

Súčasným problémom môže byť aj odlišný postoj predstaviteľov rôznych názorových skupín vnútri maďarskej komunity v SR voči politike vládneho Fideszu v Maďarsku. Nový spoločný maďarský politický subjekt (ak taký napokon vznikne) sa ocitne v menej priaznivých podmienkach aj z hľadiska podpory voličov – účasť etnických Maďarov na voľbách sa totiž znižuje, pričom určitá časť voličov maďarskej národnosti prechádza k podpore iných, nemaďarských strán.

Výzva, ktorá sa objavila pred maďarskými stranami pred voľbami 2020 a s ktorou sa nakoniec nedokázali vyrovnáť, stále trvá. Je dokonca po voľbách naliehavejšia než pred nimi. To, ako ju dokážu lídri maďarských strán uchopiť a vyriešiť, môže ovplyvniť nielen postavenie samotnej maďarskej komunity, ale aj celkový vývoj krajiny.

Literatúra

Hamberger, Judit: *Strana maďarskej koalície v slovenskej vláde* in: Fazekas, József – Hunčík, Péter: *Maďari na Slovensku (1989 – 2004). Súhrnná správa. Od zmeny režimu po vstup do Európskej únie*. Fórum inštitút pre výskum menšín, Šamorín 2008, s. 117-136.

Kopeček, Lubomír: *Politické strany na Slovensku 1989 až 2006*. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2007, s. 443-481.

Mesežnikov, Grigorij: *Vývoj systému politických strán, stranícka politika a voľby '12* in Krivý, Vladimír (ed.): *Slovenské voľby '12. Čo im predchádzalo, postoje a výsledky*. Sociologický ústav SAV, Bratislava 2012, s. 11-46.

Mészárosová-Lampl, Zuzana: *Tendencie volebného správania príslušníkov maďarskej menšiny na Slovensku* in: *Studia Politica Slovaca*, XII, 2019/2, s. 22-38.

Öllös, László: *Programy maďarských strán* in: Fazekas, József – Hunčík, Péter: *Maďari na Slovensku (1989–2004). Súhrnná správa. Od zmeny režimu po vstup do Európskej únie*. Fórum inštitút pre výskum menšín, Šamorín 2008, s. 59-87.

Orovgáni, Andrej: *Strana maďarskej koalície* in: Rybář, Marek (ed.): *Politické strany ako organizácie. Prípady zo Slovenska*. Univerzita Komenského, Bratislava 2004, s. 74-92.

Sándor, Eleonóra: *Politické strany maďarskej národnostnej menšiny vo voľbách 1998* in: Bútor, Martin – Mesežnikov, Grigorij – Bútorová, Zora (ed.): *Slovenske voľby '98. Kto? Prečo? Ako?* Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 1999, s. 51-59.

SMK, *Most-Híd a Spolupatričnosť chcú vytvorenie spoločnej strany*. Teraz.sk, 20.8.2020. Dostupné na: <https://www.teraz.sk/slovensko/smk-most-hid-a-spolupatricnost-chcu/488039-clanok.html>

Szalay, Zoltán: *Tri maďarské strany podpísali deklaráciu o zjednotení, ako to spravია, ešte musia dohodnúť*. Denník N, 20.8.2020. Dostupné na: <https://dennikn.sk/2011063/tri-madarske-strany-podpisali-deklaraciju-o-zjednoteni-ako-to-spravია-este-musia-dohodnut/>

Szarka, László: *Menšinový politický pluralizmus a budovanie komunitnej identity maďarskej menšiny. Činnosť maďarských strán na Slovensku rokoch 1989 – 1998* in: Fazekas, József – Hunčík, Péter: *Maďari na Slovensku (1989 – 2004)*.

Súhrnná správa. Od zmeny režimu po vstup do Európskej únie. Fórum inštitút pre výskum menšín, Šamorín 2008, s. 89-115.

Použite skratky názvov politických strán

ANO – Aliancia nového občana

DS – Demokratická strana

DU – Demokratická únia

HZDS – Hnutie za demokratické Slovensko

KDH – Kresťansko-demokratické hnutie

ĽSNS – Ľudová strana Naše Slovensko

MF – Maďarské fórum

MK – Maďarská koalícia

MKDA – Maďarská kresťansko-demokratická aliancia

MKDH – Maďarské kresťansko-demokratické hnutie

MKS – Maďarská komunitná spolupatričnosť

MNI – Maďarska nezávislá iniciatíva

MOS – Maďarská občianska strana

RIS – Rómska iniciatíva Slovenska

SaS – Sloboda a solidarita

SDĽ – Strana demokratickej ľavice

SDK – Slovenská demokratická koalícia

SDKÚ – Slovenska demokratická a kresťanská únia

Smer-SD – Smer-sociálna demokracia

SMK – Strana maďarskej koalície/Strana maďarskej komunity

SNS – Slovenská národná strana

SOP – Strana občianskeho porozumenia

VPN – Verejnosť proti násiliu

ZRS – Združenie robotníkov Slovenska